

PIOTR STEFANIAK

Kraków – Budapeszt

<https://orcid.org/0000-0003-4327-432X>

Najstarszy, łaciński żywot świątobliwej Ofki Piastówny OP

Mimo że Ofka Piastówna (1299–1359)¹ żyła i uświęciła się w XIV w., to formalnie do hagiografii polskiej jej osoba została włączona dopiero z początkiem XVII w. Wtedy bowiem, w 1606 r., ukazał się w Wenecji drukiem jej żywot. Został on zamieszczony jako fragment w książce o św. Jacku Odrowążu, dziejach polskiej prowincji dominikanów, jej poszczególnych klasztorów oraz jego godnych uwagi z powodu świętości i wielkich czynów członków, zatytułowanej barokowo, kwiecicie: *Propago D.[ivi] Hyacinthi Thravmaturgi Poloni seu De rebus praeclare gestis in Prouincia Poloniae Ordinis Praedicatorum. Commentarius. F.[rater]*

---

¹ Ofka Piastówna była córką księcia raciborskiego Przemysła i jego żony, Anny Piastówny czerskiej. Urodziła się w 1299/1301 r. Od dzieciństwa przygotowywana była do życia zakonnego. W 1313 r. przyjęła habit w klasztorze dominikanek w Raciborzu, który ufundował jej ojciec, a prawnym opiekunem został jej brat, Leszek. W klasztorze była dwukrotną przeoryszą: 1341–1345 i 1349–1359. Dbała jako przełożona o ekonomiczne podstawy klasztoru. Czuwała nad procesem wznoszenia budynków klasztornych oraz zakonnego kościoła Świętego Ducha. Stojąc na czele wspólnoty mniszek, kładła nacisk na prowadzone na wysokim poziomie życie duchowe. W tym czasie rosła ranga jej klasztoru, postrzeganego nie tylko jako ważne centrum duchowe, ale także ekonomiczne i kulturalne. Ofka zmarła 17 stycznia 1359 r. Po śmierci otoczył ją kult wiernych, którego nasilenie przypadło na XVII w. (restauracja katolicyzmu na Śląsku). Pamięć o Ofce jako błogosławionej utrzymuje się w Raciborzu nieprzerwanie mimo wielu zawieruch dziejowych, w tym zniszczenia miasta przez Armię Czerwoną w 1945 r. i wysiedlenia jego dotychczasowych mieszkańców. Obecnie kult rozwija się na tyle intensywnie, że diecezja opolska podjęła przygotowania do procesu kanonizacyjnego poprzez otwarcie procesu historycznego. Z licznej bibliografii wymieńmy jedynie książki poświęcone Ofce: Piotr Stefaniak. 2015. *Ikonoografia świątobliwej Ofki Piastówny*. Wrocław: TUM; Grzegorz Kublin. 2013. *Świątobliwa Eufemia Raciborska († 17 I 1359)*. Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża; Janusz Nowak. 2004. *Świątobliwa Księżniczka i inne opowiadania. Osiem zamyśleń nad raciborskimi legendami*. Racibórz; Konstanty Prus. 1910. *Świątobliwa księżniczka Ofka i klasztor P.P. Dominikanek w Raciborzu*. Bytom: Wydawnictwo „Katolik”; Konstanty Prus. 1948. *Świątobliwa Ofka Piastówna i klasztor SS. Dominikanek w Raciborzu*. Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża; Pius Bazan. 1936. *Eufemia von Ratibor. Blume aus dem Garten des hl. Dominikus in Rufe der Heiligkeit gestorben am 17. Januar 1359. Ein Lebens- und Zeitbild*. Vechta: Albertus-Magnus-Verlag der Dominikaner.

Abraham Bzovii Sacrae Theologiae Magistrii, Ord.[inis] Praedic.[atorum], czyli *Pochwała św. Jacka, polskiego Cudotwórcy, czyli o rzeczach przesławnie dokonanych w Prowincji Polskiej Zakonu Kaznodziejskiego. Komentarz Br.[ata] Abrahama Bzowskiego, Mistrza Świętej Teologii z Z.[akonu] K.[aznodziejów]*. I choć powstał w 247 lat po śmierci świątobliwej Ofki Piastówny, przeoryszy raciborskich dominikanek, i w obecnym stanie wiedzy uchodzi za najstarszy, to nie oznacza, że jej autor, przeor wrocławskich dominikanów Abraham Bzowski (1567–1638)²,

² Abraham Bzovius OP (Stanisław Bzowski) urodził się w 1567 r. w Proszowicach koło Krakowa. Podczas studiów w Akademii Krakowskiej wstąpił w 1581 r. do klasztoru dominikanów krakowskich; podczas obłóczyn dostał imię Abraham. Uzupełnił wykształcenie teologiczne w zakonnych studiach w Mediolanie i Bolonii, gdzie ponadto wykładał filozofię (komentarze do *Summy filozoficznej* Akwinaty). Po przyjęciu święceń kapłańskich ok. 1600 r. powrócił do Polski. W prowincji pełnił funkcję kaznodziei w klasztorze w Poznaniu, był też wykładowcą w studium zakonnym w Krakowie (1600–1603), przeorem w Warszawie, gdzie pod jego kierunkiem wzniesiono klasztor z kościołem św. Jacka (pierwsze na świecie patrocynium tego świętego). W latach 1606–1609 był przeorem konwentu wrocławskiego i komisarzem generalnym na klaszorty śląskie wchodzące w etap reformy potrydenckiej. Na skutek konfliktu w 1608 r. z niemiecką częścią wspólnoty zakonnej oraz różnowierczą ludnością Wrocławia, która nerwowo reagowała na jego propolską i katolicką linię postępowania, zmuszony został do opuszczenia Śląska. W 1609 r. Bzowski osiadł w konwencie krakowskim, a po 1611 r. opuścił Polskę, przenosząc się na stałe do Rzymu. Zamieszkał w pałacu papieskim i zajął się pisarstwem. Honoraria autorskie przeznaczał na zakup księgozbioru dla klasztoru w Krakowie oraz na dwa stypendia dla polskich braci studiujących. Był autorem 33 ogłoszonych drukiem dzieł z zakresu zwłaszcza kaznodziejstwa, mariologii, hagiografii i historii Kościoła. Część jego spuścizny pozostała w rękopisach, np. *Tragedia wratislaviensis*, przechowywana w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie i będąca relacją z osobistych doświadczeń i przeżyć z czasów jego wrocławskiego przeorstwa. Kaznodziejska spuścizna Bzoviusa dzieli się na trzy grupy: kazania niedzielne (np. *Concionum dominicalium totius anni*, wyd. w Kolonii, 1612), kazania pochwalne na cześć Matki Bożej (np. *Monile gemmeum Divae Virginis Mariae*, wyd. w Wenecji, 1612) i kazania pochwalne ku czci świętych (np. *Concionum sacrorum tomus tertius continens sanctorum festivitates*, wyd. w Kolonii, 1613). W swych dziełach stosował poprawną hermeneutykę biblijną i wykazał dużą erudycję. Słabą stroną tekstów był ich, po barokowemu napsuszony, styl. Kazania maryjne były traktatami o pośrednictwie Maryi i Jej przywilejach. Bzowski jako zwolennik niepokalanego poczęcia Maryi propagował nabożeństwa i bractwa różańcowe, dla których wydał *Rosarium seu exercitia pietatis*, wyd. w Poznaniu, 1599, *Różaniec Panny Maryjej*, wyd. w Krakowie, 1600 i 1607, oraz *Rosarium BVM*, wyd. w Kolonii, 1616 i 1639. Był najpłodniejszym pisarzem mariologicznym epoki. Dzieła hagiograficzne Bzowskiego odnoszą się w głównej mierze do świętych polskich, głównie dominikańskich. O św. Jacku powstały: *Sertum gloriae sancti Hyacinthi Poloni* (Wenecja 1598), ważne i nas interesujące *Propago D. Hyacinthi Thraumaturgi Poloni seu De rebus praeclare gestis in Prouincia Poloniae Ordinis Praedicatorum. Commentarius. F. Abraham Bzovii Sacrae Theologiae Magistrii, Ord. Praedic.* (Wenecja 1606, 1607), *Thraumaturgus Polonus seu de vita et miraculis sancti Hyacinthi* (Wenecja 1606); o bł. Czesławie, *Tutelarisi Silesiae seu de vita... beati Ceslaji Odrovanzi*, (Kraków 1608 i Wrocław 1707). W dziełach tych dowolnie interpretował źródła ze szkodą dla uchwycenia sylwetek świętych, które tym sposobem wypaczał. Legendarny charakter zaś ma *Vita sanctae Cunegundis Poloniae regina* (Rzym 1633). Największy rozgłos (i kontrowersje) przyniosły Bzowskiemu dzieła historyczne: *Annalium ecclesiasticorum post Caesarem Baronium* t. XIII–XIX, wyd. w Kolonii 1616–1630; t. XX, Kolonia 1647 i t. XXI, Rzym 1672, będące kontynuacją na zlecenie papieża Pawła V dzieła Baroniusza. Skróconą wersję historii Baroniusza Bzowski opracował w: *Historia ecclesiastica* (t. I–II, Rzym 1616, t. I–III, Kolonia 1617 i Antwerpia 1617). Dzieła te świadczą o dużej pracowitości autora, są napisane piękną łaciną, jednak potraktowane są, mimo dostępu do źródeł, z powierzchownością i tendencyjnością oraz brakiem krytycyzmu. Jako pisarz stał na straży nieomylności papieża, czym dał wyraz w publikacjach: *Romanus pontifex* (Kolonia 1619), *Silvester II Caesius Aquitanus Pontifex Maximus a calumniis vindicatus* (Rzym 1629). Ogrom publikacji i zainteresowań stawiają Abrahama Bzowskiego w rzędzie największych kościelnych erudyków XVII w. Ten wybitny kaznodzieja, mariolog, hagiograf i historyk Kościoła zmarł w dominikańskim klasztorze

„wymyślił” w początku XVII w. na fali odrodzenia katolicyzmu na Śląsku doby potrydenckiej jej tytuł: błogosławiona (*beata*). Przyjmuje się bowiem, że zaraz po śmierci Ofki została otoczona kultem jako regionalna, raciborska, śląska błogosławiona³. Pamięć o jej świętym życiu pielęgnowały kolejne pokolenia dominikanek z klasztoru raciborskiego. Rychle jej miejsce pochówku stało się w równej mierze grobem damy feudalnej, córki fundatora klasztoru, jak i osoby świętej, wręcz patronki, do której udawano się w licznych potrzebach duszy i ciała⁴. Czy w związku z rozwijającym się kultem Ofki powstał jej średniowieczny życiorys? W obecnym stanie badań nie da się tego jednoznacznie powiedzieć. Wydaje się jednak naturalnym, że dominikanki raciborskie, choćby dla swoich potrzeb, mogły dysponować co najmniej nekrologiem, a może nawet żywotem. Nie wiadomo, czy ten manuskrypt, owa *plena relatio*, o której mówił Abraham Bzowski w 1606 r., miał formę średniowiecznego *vita et miracula*. Jeśli jednak powstał, to uległ zniszczeniu podczas wielokrotnych pożarów klasztoru. A siedziba dominikanek płonęła wielokrotnie wraz z pożarami miasta Raciborza: 23 października 1415 r., w 1426 r., 8 października 1488 r., 10 kwietnia 1489 r., 13 maja 1546 r. i 23 czerwca 1574 r.⁵ Wtedy „czerwony kur” pozabierał wiele z dokumentów. Nie zabrał jednak dominikankom ich pamięci o świętobliwej Ofce. Może w XV albo i w XVI w. powstała w kręgu mniszek raciborskich nota biograficzno-hagiograficzna umieszczona w martyrologium ich konwentu, która była dostępna w początku XVII w. Na nią następnie powołał się Abraham Bzowski, gdy w 1606 r. przybył do Raciborza z wizytą do dominikanek⁶, które mu ją przedłożyły, aby mógł następnie napisać najstarszy zachowany żywot Piastówny. Owo *Martyrologium Ratiboriensis* zostało uzupełnione przez *Traditio sororum*, czyli to, co ówczesne mniszki miały Bzowskiemu do powiedzenia o świętym życiu i cudach Ofki.

Ponadto przeor wrocławski korzystał zapewne z dawnego martyrologium krakowskiego zawierającego informacje z poszczególnych konwentów męskich i żeńskich polskiej prowincji dominikanów. Wszak w wykazie źródeł na wstępie swego

---

Sancta Maria sopra Minerva w Rzymie 31 stycznia 1637 r. Zob. Jerzy Duchniewski. 1995. Bzowski Abraham. W *Encyklopedia katolicka*, 1261–1262. T. 2, Lublin.

³ Benigna Suchoń. 1972. Ofka – Eufemia. W *Hagiografia Polska*. T. II. Red. Romuald Gustaw, 168. Poznań; Bazan. 1936. *Eufemia von Ratibor*, 116–118 i 148–149 (przypis 68).

⁴ Piotr Stefaniak. 2011. „Z dziejów relikwii świętobliwej Ofki Piastówny, dominikanki raciborskiej”. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 44 (1): 45–58.

⁵ Zob. „Ratiborer Chronik” [wyd. Augustin Weltzel] 1862. *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens* (4): 117, 125; Grzegorz Wawoczny. 1998. *Katakizmy w dziejach Raciborszczyzny*. Racibórz: Wydawnictwo & Agencja Reklamowa Nowiny Raciborskie, 15–19.

⁶ Bogdan Rok. 1994. Abraham Stanisław Bzowski – dominikanin wrocławski. W *Ludzie Kościoła katolickiego na Ziemi Śląskiej*. Red. Krystian Matwijowski, 58–65. Wrocław.

dzieła podał pochodzący z lat 1338–1411 *Mortirolog. & notae diariae Conuentuum prouinciae Poloniae in eis adiunctae*. Wykorzystał też annalistyczny zapis pod rokiem 1336 Macieja Miechowity:

Przemislaus Rathiboriensis et Oppaviensis dux monasterium sanctimonialium ordinis praedicatorum in ecclesia sanctis Spiritus in Rathibor fundavit deditque illi pro dote et villas ducales, molendina et plures libertates. Processu autem temporis Eufemia alias Offka princeps Mazouiae pro eodem monasterio oppidum Jauorow⁷ cum septem villis coemit, quod et quas Nicolaus dux Rathiboriensis, filius Janussii violenter occupavit et sibi appropriavit. Filiique Venceslaus et Janussius haud secus quam hereditariaspretis apostolicis censuris inter se dividerunt⁸.

I choć Bzowski potraktował zebranie danych o Ofce poważnie, to – co było jego właściwością badawczą – sprawę potraktował pobieżnie. Pofatygował się wprawdzie do Raciborza, gdzie przepytywał dominikanki i zapoznał się z treścią martyrologium ich klasztoru, przeprowadził kwerendę w konwencie krakowskim dominikanów u Świętej Trójcy oraz dotarł do *Kroniki Polaków* Macieja Miechowity, nie zainteresował się jednak dużym zbiorem dokumentów z czasów, gdy Ofka jeszcze żyła, a które, mimo licznych pożarów, ocalały i znajdowały się w archiwum dominikanek raciborskich aż do 30 października 1810 r. Miałby do dyspozycji – gdyby tylko poprosił o nie przeoryszę – 31 znanych do dzisiaj dokumentów prawnych dotyczących życia i działalności Piastówny, które powstały w latach 1306–1359. W tej liczbie są 4 przez nią samą wystawione⁹. Gdyby zajrzał do akt konwentu, wówczas nie popełniłby szeregu błędów, a mianowicie dotyczących założenia samego klasztoru Dominikanek oraz dynastycznych powiązań Ofki Piastówny¹⁰.

⁷ Czyli Baborów (przyp. aut.).

⁸ *Matthiae Miechovii Chronica Polonorum*, lib. V, cap. XII, Cracoviae 1525: „Przemysław, książkę raciborski i opawski, ufundował klasztor świętych mniszek zakonu kaznodziejskiego przy kościele Świętego Ducha w Raciborzu i uposażył go zarówno książęcymi wsiami, jak i licznymi wolniznami. Z biegiem czasu Eufemia, czyli Ofka, księżna mazowiecka, dokupiła dla tegoż klasztoru miasteczko Jauorow [Baborów] z siedmioma wsiami. Te miejscowości najechał jednak Mikołaj, syn Janusza książkę raciborski, i przywłaszczył sobie. Jego synowie, Waclaw i Janusz, uznali [te miejscowości] za dziedziczne i zlekceważywszy cenzury apostolskie, podzielili między siebie”.

⁹ Zob. *Codex Diplomaticus Silesiae*. 1892. T. II. *Urcunden der Dominikaner und Dominikanerinnen in der Stadt Ratibor*. Wyd. Wilhelm Wattenbach. Breslau.

¹⁰ O błędach popełnionych przez Bzoviusa szerzej w: Piotr Stefaniak. 2009. „Błogosławiona Eufemia Piastówna OP (1299–1359) w świetle trzech najstarszych żywotów oraz źródeł a także literatury”. *Nasza Przeszość* (111): 164–166; Piotr Stefaniak. 2006. *Dzieje dominikanek raciborskich. Studia na jubileusz 700-lecia fundacji klasztoru Świętego Ducha w Raciborzu i 800-lecia założenia mniszek Zakonu Kaznodziejskiego*. Racibórz, 21–23; Joseph Gottschalk. 1936. „Euphemia von Ratibor († 1359). Untersuchung der Quellen zu ihrer Lebensgeschichte”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* (10): 29–37.

Wiedziałyby, że ksiązę raciborski (nie zaś raciborsko-opawski¹¹) Przemysł dokonał fundacji 9 kwietnia 1306 r.¹² i że to on był ojcem Ofki, nie zaś jego syn, Leszek¹³. Idąc za wspomnieniami sióstr, bałamutnie opisał kłopoty ekonomiczne klasztoru, myląc fakty i osoby. Wyjaśnienia wymaga fragment mówiący o dobrach posażnych Piastówny: „unieważnił ksiązę raciborski Mikołaj, syn jej stryja Janusza, i bogate dobra zbrodniczo najechał, zajął i uznał za własne, chociaż on i jego synowie, Waclaw i Janusz, współnicy przestępstwa, zostali obłożeni ekskomuniką kościelną”¹⁴. Z akt bezpośrednich wiemy, że ksiązę opawsko-raciborski Mikołaj II Przemysłida (zm. 1365) był prawnym opiekunem klasztoru Dominikanek raciborskich, ich donatorem i tym, który w tymże konwencie na wychowanie umieścił trzy córki, spośród których po osiągnięciu pełnoletniości dwie (Elżbieta i Agnieszka) przyjęły habit. U dominikanek przebywała też jego wnuczka, Elżbieta hrabianka Hardeck und Maidburg. Trudno, aby ksiązę równocześnie prześladował klasztor, podcinając mu byt ekonomiczny, w sytuacji, gdy jego potomstwo się w nim wychowuje. Natomiast kłopotów dominikankom przysporzyli w XV w. amatorzy ich posiadłości za czasów panowania niezrównoważonego psychicznie księcia Jana II Żelaznego (zm. 1424) i jego syna, Waclawa (zm. 1456), w tym rycerz rozbójnik Mikołaj Zedlina i w XVI w. hrabiowie Schellenbergowie z Karniowa.

Pomimo tych nieścisłości wartość najstarszego łacińskiego żywotu Ofki Piastówny jest niebywała. Po pierwsze podaje nam stan powszechnej wiedzy o niej u progu odrodzenia katolicyzmu na Śląsku. Dokumentuje fakt, że Ofce przysługiwał zwyczajowo nadany tytuł błogosławionej (*beata*). Uzupełnia też nieujętą w dokumentach źródłowych biografię, w tym ślady wskazujące na stojące na wysokim stopniu duchowym życie wewnętrzne (praktyki modlitewne, ascetyczne, wrażliwość na bliźnich) nacechowane stanami mistycznymi (wizja Ducha Świętego).

Należy też podkreślić, że tekst Bzowskiego wytyczył tory hagiograficznego postrzegania Ofki. Wszak wszystkie jej życiorysy brały go sobie za podstawę źródłową i przede wszystkim na nim opierały swą fabułę. Z punktu więc hagiografii i badania kultu Piastówny jej najstarszy żywot łaciński jest podstawą, natomiast z punktu widzenia historiografii posiada walory uzupełniające. Na marginesie

---

¹¹ Księstwa: raciborskie i opawskie zostały połączone w 1337 r., już po śmierci Leszka, gdy panem na Raciborzu został Mikołaj II Przemysłida opawski, mąż siostry zmarłego księcia piastowskiego.

¹² *Codex Diplomaticus Silesiae*. 1892, 114–119 (X. 1306. Apr. 9); 114–119. (XI. 1306. Apr. 9).

¹³ *Codex Diplomaticus Silesiae*. 1892, 156 (L. 1358. Dec. 8).

¹⁴ *Propago D. Hyacinthi Trvmaturgi Poloni seu De rebus praeclare gestis in Prouincia Poloniae Ordinis Praedicatorum. Commentarius. F. Abraham Bzovii Sacrae Theologiae Magistri, Ord. Praedic.* 1606. Venetiis, 49.

można jeszcze dodać, że żywot wpisuje się w hagiograficzny topos przedstawiania świętych, który był w użyciu w okresie odrodzenia Kościoła katolickiego po kryzysie protestanckim, zapoczątkowanego przez Sobór Trydencki.

Już na gruncie rodzimym, polskim, bo *Propago Divi Hyacinthi* miało charakter uniwersalny, pamięć hagiograficzna o Ofce, ściśle w oparciu o żywot Bzowskiego, utrwaliło dwóch pisarzy kościelnych: Szymon Okolski, *Niebo ziemskie anyołów w ciele. Palmą y Lilią ozdobione w Panienskim y Zakonnym sercu*, Lwów 1644, 55–56, i Piotr Hiacynt Pruszczyński, *Forteca Duchowna Królestwa Polskiego...*, Kraków 1662, 123–124.

Pochwała św. Jacka, polskiego Cudotwórcy, czyli o rzeczach przesławnie dokonanych w Prowincji Polskiej Zakonu Kaznodziejskiego. Komentarz brata Abrahama Bzowskiego, Mistrza Świętej Teologii z Zakonu Kaznodziejów, Wenecja 1606, 9, 48, 49.

Klauzurę raciborskich sióstr u Świętego Ducha ufundował Przemysław, książę raciborski i opawski, w roku 1236¹⁵ i jako uposażenie dał wsie książęce i młyny oraz liczne wolnizny ofiarowane bł. Eufemii Domicylli, siostrze księcia¹⁶, z tego zakonu, [ona]

¹⁵ Rzeczywista fundacja: 9 kwietnia 1306 r. zob. *Codex Diplomaticus Silesiae*. 1892, 114–119 (X. 1306. Apr. 9); 114–119 (XI. 1306. Apr. 9).

¹⁶ Nie siostrze, tylko córce.

zakupiła miasteczko Jauorono¹⁷ z siedmioma wsiami¹⁸ dla tegoż klasztoru z racji uposażenia należnego sobie. Kościół szczyti się pochówkami książąt raciborskich i tej błogosławionej dziewicy Eufemii, o której poniżej.

Jeśliby gwałtowny pożar nie spopielił dokumentów wraz z konwentem raciborskim Świętego Ducha, pozostałaby nam pełna relacja o błogosławionej siostrze Eufemii, pannie zakonnej naszego zakonu, na podstawie której mężowie chwalcący Boga, który nawet w ułomności płci jest godny podziwu, mieliby materiał. Dziewice poświęcone Bogu [mają w Eufemii] żywy przykład do naśladowania wszelkiej doskonałości. W pobożnej tradycji [jej sława] przechodziła do potomnych i przejawiała się w starodawnych pomnikach¹⁹ [w naszej] Prowincji; uznaj ją [za wzór] i podejmij [próbę naśladowania]. Eufemia Domicylla, urodzona córka Leszka, księcia raciborskiego²⁰, od najwcześniejszego dzieciństwa ofiarowała swoje dziewictwo Chrystusowi, obluźniła dziewicę. Młode lata dziewczęce uwięczyła niezliczonymi klejnotami cnót, a mianowicie modlitwy i kontemplacji, przeciągających się do późna w nocy, niejedzenia mięsa, powstrzymywania się od snu, zgrzebnego postania, biczowania aż do krwi, noszenia włosienicy, a nawet żelaznych kajdan, nieustannego umartwienia, pokory umysłu, czystości serca, świętości rozmyślania, płomiennej miłości serca swego do Zbawiciela. Przez bardzo częste przyjmowanie sakramentu [Eucharystii jej] życie

¹⁷ Chodzi o Baborów (dawna nazwa: Baworów, którą Bzowski przekręcił na Jauorono), niemiecka nazwa brzmiała Bauerwitz, a czeska – Bavorov, miasto położone w województwie opolskim, w powiecie głubczyckim, siedziba gminy miejsko-wiejskiej Baborów. Leży na Przedgórzu Sudeckim nad rzeką Psiną (w gwarze śląskiej zwanej Cyną). Pierwsza wzmianka pochodzi z dokumentu datowanego na rok 1296. Wymieniony w nim został wójt baborowski Jarosław (*Jeroslaum advocatum de Bauerwitz*). Samo miasto powstało jednak wcześniej, w II połowie XIII w. Wzmianka o wójcie wskazywać może na lokację na prawie niemieckim. Lokacja Baborowa była jednym z elementów ekspansywnej polityki czeskiej na Płaskowyżu Głubczyckim. Osobą, która miała się podjąć lokacji, był czeski możnowładca Bavor II (przez historię znany także jako Bavor III). W XIV w. miasteczko zostało kupione przez konwent dominikanek w Raciborzu. Kościół parafialny, wzmiankowany w 1386 r., powstał najprawdopodobniej w momencie lokacji. W 1405 r. Baborów był już miasteczkiem zarządzanym przez magistrat. W 1750 r. w mieście działały cechy szewców, kuśnierzy, tkaczy i kowali. Dla pełnego rozkwitu miasta decydujące znaczenie miała budowa kolei żelaznej, otwartej 15 października 1856 r. Pod koniec XIX w. powstały tu cukrownia i cementownia: w 1909 r. otwarto w Baborowie 3 cegielnie, 2 parowe młyny, słodownię, mleczarnię i fabrykę kafli. W Baborowie znajdują się zabytki: zespół zabudowy Starego Miasta, w tym pochodzący z połowy XIX w. i przebudowany w 1922 r. kościół parafialny pw. Narodzenia NMP, drewniany kościół cmentarny pw. św. Józefa, barokowy, wzniesiony w 1700 r., i ratusz z początku XIX w. W Baborowie urodził się Adam Krawarski (1585–1660), który w 1607 r. wstąpił do jezuitów. Miał podczas rekatolicyzacji Korony Czeskiej nawrócić na katolicyzm ok. 32 500 osób. Zob. Damian Halmer. 2007. Kilka uwag o lokalizacji i powstaniu miasta Baborów. W *Europa, Śląsk, Świat najmniejszy*. Red. Hanna Honysz, Janusz Mokrosz. Katowice – Rybnik; Bogdan Cimała, Stanisław Senft. 1996. *Baborów 1296–1996. Dzieje miasta i gminy*. Opole; Władysław Dziewulski. 1958. „Przeszłość Baborowa (do r. 1945)”. *Kwartalnik Opolski* (3): 67–79; Anton Tschauer. 1881. *Kurze Geschichte der Stadt Bauerwitz*. Leobschütz; Józef Lompa. 1847. *Krótki rys geografii Śląska dla nauki początkowej*. Głogówek, 33.

¹⁸ Chodzi o: Dzielów, Czerwonków, Sułków, Lyski, Pogrzebień, Lubomię i Markowice.

¹⁹ Chodzi o akta, archiwalia. (przyp. aut.).

²⁰ Leszek był bratem Ofki, a ojcem – Przemysł.

[było] przedziwnie niewinne. Kończąc dwanaście lat została przygotowana do zamążpójścia za księcia brunszwickiego i margrabiego brandenburskiego, czemu ona zdecydowanie się sprzeciwiła, od dawna poślubiona szlachetniejszemu i zamożniejszemu Oblubieńcowi, Chrystusowi. Nie raz była godna Bożych objawień i widzeń. Przed wstąpieniem do klasztoru, trwając pewnej nocy na modlitwie, a potem patrząc długo z zamkowego okna swej sypialni na klasztorny kościół sióstr raciborskich, zobaczyła niezwykle trzy jaśniejące promienie wychodzące z nieba nad owym kościołem, natomiast pośrodku nich białą jak śnieg gołębicę, w której to postaci zazwyczaj zstępuje Duch Święty, [tym razem] sfruwającej pod dach klasztoru. Podczas uroczystej mszy świętej, kiedy przyjmowała habit zakonny, w czasie od podniesienia do komunii świętej, którą także ona była karmiona, śpiew aniołów w powietrzu był przez wszystkich stojących słyszany, znak radości, wymyślony przez niebian z [powodu] tej świętej panny. Po narzuceniu na nią szaty zakonnej przyrzuczone²¹ zostały jej niestrudzone starania o ćwiczenie się w cnotach. Posąg swój, którym obdarzyli ją rodzice, [dając] miasto Jaworów²² z siedmioma wsiami, przekazała arcy-pobożnemu klasztorowi, co niegodnie później unieważnił²³ książę raciborski Mikołaj, syn jej stryja Janusza²⁴, i bogate dobra zbrodniczo najechał, zajął i uznał za własne, chociaż on i jego synowie, Waclaw i Janusz²⁵, współnicy przestępstwa, zostali obłożeni ekskomuniką kościelną²⁶. Żyjąc z innymi z siostrami w wielkim ubóstwie i utrapieniu, Eufemia, błyszcząca licznymi cudami i sprawując urząd przeorowskiej, znalazła się w upragnionych objęciach Jezusa Chrystusa 16. dnia przed kalendami lutego²⁷ roku Pańskiego 1359. Nabożnie wzywana podczas katastrof morskich, w chorobach i w największych potrzebach, przychodząc wielu w cudowny sposób z pomocą, cieszy się wielką czcią u raciborzan. Rozbicie jej płyty nagrobnej wieszczyło i zapowiadało różne nieszczęścia spadające na miasto lub klasztor zakonnic, a także ich śmierci w ciągu kilku dni potem.

²¹ Po staropolsku: dodane (przyp. aut.)

²² Baborów.

²³ To zdarzenie nie miało miejsca za życia Ofki, lecz w XV w. (przyp. aut.).

²⁴ Mikołaj II Przemyślika był synem Mikołaja I opawskiego, a nie Janusza (tu chodzi pewnie o Jana I opawsko-raciborskiego, syna Mikołaja II).

²⁵ Rzeczywiście Mikołaj II miał synów, Waclawa i Jana (Janusza, Hanusza), ale tutaj mowa o wnuku Janie II Żelaznym i prawnuku, Waclawie.

²⁶ Amatorom włości klasztoru dominikanek groziła anatema, klasztor został bowiem 2 lipca 1345 r. wzięty pod opiekę Stolicy Apostolskiej przez papieża Klemensa VI.

²⁷ Czyli 17 stycznia.

(Martyrolog. Raciborskie. Z Tradycji sióstr. Rękopis foliant ekspedycji Prowincjaliskich²⁸. Miechwita²⁹)

Propago D.[ivi] Hyacinthi Travmaturgi Poloni seu De rebus praeclare gestis in Prouincia Poloniae Ordinis Praedicatorum. Commentarius. F. Abraham Bzovii Sacrae Theologiae Magistri, Ord. Praedic., Venetiis 1606, 9, 48–49.

Sororum Claustralium Rethiborien. S. Spiritus. Praemislaus Ratiboriens. et Opauien. Dux fundavit ann. 1236. proque dote, villas Ducales, molendina, ex plures libertates dedit de B. Euphemia Domicilla Princeps soror; eiusdem ordinis, oppidum Jauorono cum septem villis, pro codem monasterio, ratione dotis debito sibi emit. Ecclesia hec insignis e sepultura Ducum Ratiborien. Et huius Beatae Virginis Euphemiae, de qua inferius.

Nisi flamma aedax, una cum Conventu Ratiborien. S. Spiritus, acta eiusdem incinerasset, relicta nobis esset plena relatio, de Beata sorore Euphemia, domicilla Claustrali ordinis nostri, ex qua materiam haberent, viri laudanti Deum, qui in sexu quoque; fragili, mirabilis est: virgines Deo deuotae, imitandi viuum exemplar omnigenae perfectionis. Quae tamen manavit pia traditione ad posteros, inque; monimentis antiquis Provinciae adumbrata est, eam accipe & suscipe. Nata Ephemia Domicilla Lesco Duce Ratiboriae, ab ipsa ferme infantia, virginitatem suam, Christo virginum sponso consecravit. Teneros pueritiae annos, innumeris virtutum coronis ornavit, nempe orandi & contemplandi, in noctes usque protenso studio, carnis per inediam, insomnia, duritiem lectuli, disciplinas usque ad profusuionem sanguinis, cilicij, imo & cathenae ferreae gestationem, perpetua maceratione, mentis humilitate demissa, pectoris munditia, cogitationum sanctimonia, cordis erga salvatorem suum amore flagrantissimo. Usu sanctissimi sacramenti frequentissimo mirabilique vitae totius innocentia. Annum excedens duodecimum in matrimonium expedita fuit, a duce Brunsuiciensi & Marchione Brandeburgensi, quod illa constanti animo repudiavit, jam nobiliori, speciosiori, ditionisque sponso Christo olim devota. Divinis revelationibus & apparitionibus non semel dignabatur. Ante Religionis ingressum, in oratione una noctium perseverans, et postmodum e fenestra cubiculi diu, versus ecclesiam sancti Spiritus sororum claustralium Ratiboriae prospiciens ab arce, trinos radios luminis insoliti vidit e coelis descendere, supra illam ecclesiam, inque medio radiorum columbam niuei candoris,

²⁸ Chodzi o formularz dominikański. Zob. *Zbiór formuł zakonu dominikańskiego prowincji polskiej z lat 1338–1411 przedłożył do druku o. Jacek Woroniecki O.P., poprzedził wstępem i wydał ks. dr Jan Fijałek, indeksy opracował Adam Vétulani. 1938. W Collectanae ex archivio collegii historici tomus XII – pars II Archiwum komisji historycznej tom XII – część II. Kraków, 219–430.*

²⁹ Maciej Miechowita. 1519. *Chronica Polonorum. Cracoviae, 195, 233.*

in cujus specie, divinus ille spiritus saepe descendere solet, introrsus monasterij tecta delabentem. Dum Religionis habitum inter missarum solemniam susciperat, a tempore quo sacra hostia elevata fuerat a sacerdote, adusque sacram communionem, qua illa quoque reficiebantur; Angelorum concentus in aere, ab omnibus circumstantibus auditus est, laetitiae index, quam coelites de hac Diva coelibe conceperant. Adjecta illi Religionis veste, adiecit quoque illa virtutum exercito, indefessos conatus. Dotis nomine oppidum Iauorouum, cu[m] septem pagis sibi a parentibus relictum, religiosissimo illi monasterio donavit, quod indigne ferendo postmodum Janussij patris sui filius Nicolaus dux Ratiboriae, bona haec opulenta per scelus invaserat, occupaverat, & propria sibi fecerat, nequicquam in eu[m], & in filios ipsius Venceslaum & Janusium, sceleris paterni complices, Apostolica excommunicatione prolata. In summa pauperie & patientia cum aliis sororibus vivens Euphemia, miraculis multis praeferens, & officio Priorissae defungens, ad cupitos Jesu Christi complexus migravit, 16. Kalend. Febr. Anno Dom. 1359. In naufragijs, morbis, & necessitatibus quam maximis devote invocata, plurimis miraculose succurrens, magna apud Ratiborienses in veneratione habetur. Ingruentes quosuis casus civitati, vel monasterio sororum, sic etiam mortes earundem Monialium ab interius aliquot diebus percusso lapide suae sepulturae, portendit et praemonet.

(Martyrolog. Ratiborien. Tradit soror. Ms in f expedit. Provincial. Miechou.)

*

Literatura

Źródła:

- Codex Diplomaticus Silesiae*. 1892. T. II. *Urcunden der Dominikaner und Dominikanerinnen in der Stadt Ratibor*. Wyd. Wilhelm Wattenbach. Breslau, 114–119 (X. 1306. Apr. 9); 114–119 (XI. 1306. Apr. 9); 156 (L. 1358. Dec. 8).
- Maciej Miechowita. 1519. *Chronica Polonorum*. Cracoviae, 195, 233.
- Matthiae Miechovii Chronica Polonorum*. 1525. Lib. V., cap. XII. Cracoviae.
- Propago D. Hyacinthi Trivmaturgi Poloni seu De rebus praeclare gestis in Provincia Poloniae Ordinis Praedicatorum. Commentarius. F. Abraham Bzovii Sacrae Theologiae Magistri, Ord. Praedic.* 1606. Venetiis, 9, 48–49.
- Zbiór formuł zakonu dominikańskiego prowincji polskiej z lat 1338–1411 przedłożył do druku o. Jacek Woroniecki O.P., poprzedził wstępem i wydał ks. dr Jan Fijałek, indeksy opracował Adam Vetulani. (w:) *Collectanae ex*

archivio collegii historici tomus XII – pars II Archivum komisji historycznej tom XII – część II. 1938. Kraków, 219–430.

Opracowania:

- Bazan Pius. 1936. *Eufemia von Ratibor. Blume aus dem Garten des hl. Dominikus in Rufe der Heiligkeit gestorben am 17. Januar 1359. Ein Lebens- und Zeitbild*. Vechta: Albertus-Magnus-Verlag der Dominikaner.
- Cimała Bogdan., Senft Stanisław. 1996. *Baborów 1296–1996. Dzieje miasta i gminy*. Opole.
- Duchniewski Jerzy. 1995. Bzowski Abraham. W *Encyklopedia katolicka*, 1261–1262. T. 2, Lublin.
- Dziewulski Władysław 1958. „Przeszłość Baborowa (do r. 1945)”. *Kwartalnik Opolski* (3): 67–79.
- Gottschalk Joseph. 1936. „Euphemia von Ratibor († 1359). Untersuchung der Quellen zu ihrer Lebensgeschichte”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* (1): 29–37.
- Halmer Damian. 2007. Kilka uwag o lokalizacji i powstaniu miasta Baborów. W *Europa, Śląsk, Świat najmniejszy*. Red. Hanna Honysz, Janusz Mokrosz. Katowice – Rybnik.
- Kublin Grzegorz. 2012, 2013. *Świętobliwa Eufemia Raciborska († 17 I 1359)*. Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża.
- Lompa Józef. 1847. *Krótki rys jeografii Śląska dla nauki początkowej*. Głogówek.
- Nowak Janusz. 2004. *Świętobliwa Księżniczka i inne opowiadania. Osiem zamyśleń nad raciborskimi legendami*. Racibórz.
- Prus Konstanty. 1910. *Świętobliwa księżniczka Ofka i klasztor P.P. Dominikanek w Raciborzu*. Bytom: Wydawnictwo „Katolik”.
- Prus Konstanty. 1948. *Świętobliwa Ofka Piastówna i klasztor SS. Dominikanek w Raciborzu*. Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża.
- „Ratiborer Chronik” [wyd. Augustin. Weltzel]. 1862. *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens* (40).
- Rok Bogdan. 1994. Abraham Stanisław Bzowski – dominikanin wrocławski. W *Ludzie Kościoła katolickiego na Ziemi Śląskiej*. Red. Krystian Matwijowski, 58–65. Wrocław 1994.
- Stefaniak Piotr. 2009. „Błogosławiona Eufemia Piastówna OP (1299–1359) w świetle trzech najstarszych żywotów oraz źródeł a także literatury”. *Nasza Przeszłość* (111): 159–191.

- Stefaniak Piotr. 2006. *Dzieje dominikanek raciborskich. Studia na jubileusz 700-lecia fundacji klasztoru Świętego Ducha w Raciborzu i 800-lecia założenia mniszek Zakonu Kaznodziejskiego*. Racibórz.
- Stefaniak Piotr. 2011. „Z dziejów relikwii świątobliwej Ofki Piastówny, dominikanki raciborskiej”. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 44 (1): 45–58.
- Suchoń Benigna. 1972. Ofka – Eufemia. W *Hagiografia Polska*. T. II. Red. Romuald Gustaw, 168. Poznań.
- Tschauder Anton 1881. *Kurze Geschichte der Stadt Bauerwitz*. Leobschütz.
- Wawoczny Grzegorz. 1998. *Katakлизmy w dziejach Raciborszczyzny*. Racibórz: Wydawnictwo & Agencja Reklamowa Nowiny Raciborskie.

PROPAGO
D. HYACINTHI
THAVMATV RGI POLONI,

Seu

*De rebus præclarè gestis in Prouincia Polonia
Ordinis Prædicatorum .*

COMMENTARIVS.

F. ABRAHAM BZOVII SACRÆ
Theologiæ Magistri, Ord.Prædic.

*Florete FLORES quasi liliū , & date odorem , & frondete in gratiam ,
& collaudate canticum , & benedicite Dominum in operibus suis .
Ecclesiast. 39. cap.*

VENETIIS, MDCVI.

Apud Societatem Minimam.
Superiorum Permissu.

*Martyrolog.
Ratiborien.
Tradit soror.
M. sin f. ex-
pedir. Pro-
uincial.
Miechou.*

Nisi flamma ædax, vna cum Conuentu Ratiborien. S. Spiritus, act^{us} eiusdem incinerasset, relicta nobis esset plena relatio, de Beata sorore Euphemia, Domicilla Claustrali ordinis nostri, ex qua materiam habent, viri laudandi Deum, qui in sexu quoq; fragili, mirabilis est: virgines Deo deuotæ, imitandi viuum exemplar omnigenæ perfectionis. Quæ tamen manauit pia traditione ad posteros, inq; monimentis antiquis Prouinciæ adumbrata est, eam accipe & suscipe. Nata Ephemia Domicilla Lesco Duce Ratiboriæ, ab ipsa ferme infantia, virginitatem suam, Christo virginum sponso consecrauit. Teneros pueritiæ annos, innumeris virtutum coronis ornauit, nempe orandi & contemplandi, in noctes vsque protenso studio, carnis per inedia, insomnia, duritiem lectuli, disciplinas vsque ad profusionem sanguinis, cilicij, imò & cathenæ ferreæ gestationem, perpetua maceratione, mentis humilitate demissa, pectoris munditia, cogitationum sanctimonia, cordis erga Saluatorem suum amore flagrantissimo. vsu sanctissimi Sacramenti frequentissimo, mirabilique vitæ totius innocentia. Annum excedens duodecimum, in matrimoniū expetita fuit, a Duce Brunsviciensi & Marchione Brandeburgensi, quod illa constanti animo repudiauit, iam nobiliori, speciosiori, ditiorique sponso Christo olim deuota. Diuinis reuelationibus & apparitionibus, non semel dignabatur. Ante Religionis ingressum, in oratione vna noctium perseveras, & postmodum e fenestra cubiculi sui, versus Ecclesiā sancti Spiritus sororum claustralium Ratiboriæ prospiciens ab arce, trinos radios luminis insoliti vidit e cœlis descendere, supra illam Ecclesiā, inque medio radiorū columbam niuei candoris, in cuius specie, diuinus ille spiritus sapè descendere solet, introrsus monasterij tecta delabentem. Dum Religionis habitum inter missarum sollempnia susciperet, a tempore quo sacra hostia eleuata fuerat a Sacerdote, ad usque sacram communionem, qua illa quoque reficiebatur, Angelorum concentus in aere, ab omnibus circumstantibus auditus est, lætitiæ index, quam cœlites de hac Diua cœlibe conceperant. Adiecta illi Religionis veste, adiecit quoque illa virtutū exercitio, indefessos conatus. Dotis nomine opidum Iauorouum, cū septem pagis sibi a parentibus relictum, religiosissimo illi monasterio donauit, quod indigne ferendo postmodum Ianussij Patruī sui filius Nicolaus Dux Ratiboriæ, bona hæc opulenta per scelus inuaserat, occupauerat, & propria sibi fecerat, nequicquam in eū, & in filios ipsius Venceslaum & Ianussium, sceleris paterni complices, Apostolica excommunicatione prolata. In summa pauperie & patientia cum alijs sororibus viuens Euphemia, miraculis multis præfulgens, & officio Priorissæ defungens, ad cupitos Iesu Christi complexus migravit, 16. Kalend. Febr. anno Dom. 1359. In naufragijs, morbis, & necessitatibus quam maximis deuotè inuocata, plurimis miraculosè succurrens, magna apud Ratiborien. in veneratione habetur. Ingruentes quosuis casus Ciuitati, vel Monasterio sororum

Ordinis Prædicatorum.

49

riorum, sic etiam mortes earūdem Monialium ab interius aliquot diebus percusso lapide suæ sepulturæ; portendit & præmonet.

Simili sanctitate vixit soror, tertij vt uocant habitus, re & nomine Beata cuius corpus in Ecclesia SS. Trinitatis Cracouiæ in sacello stigniferæ Catherinæ Senen. conditum est. Aperto enim eius sepulchro, tam suauissimus odor, omnium nares perculit, vt aromatum apotheca, vel Libanus Balsami esse sentiretur. Obijt anno Domini 1508.

*Petrus Thie-
nen. Episcop.
Thelesinus
& suffrag.
Ervaria.
Martyrolog.*

CAPVT SEXTVM.

Archipræsules, & Præsules ex Prouincia Poloniae.

AGMEN Præsulum, vt dignitate ita ferè tempore Prior, frater Martinus Archiepiscopus Gnesnen. ducit. Is in aula summorum Pôtificum, suo tempore facilè Princeps, ac supremus Pœnitentiarius, à Pontifice Max. Nicolao III. anno Domini 1278. Ecclesiæ Gnesnen. præficitur. Qui ad Ecclesiā suā vigilantia creditam, ab vrbe regrediens, Bononiæ infirmitate correptus, diem obiit extremum. Ante chorum, pone capellam S. Thomæ Aquinatis à parte sinistra, ad maiorem aram ascenden. sepultus. Vir nobilitate generis, Strenporum, videlicet progenie illustris, virtutibus vero omnigenis, ingenij elegantia, & morum suauitate Pontifici, & Boleslao, ac Præmuslao Principibus, in primis vero Ecclesiæ metropolitanæ Gnesnen. Prælati, longè charissimus. In scripturis sacris, addo ex Trithemio, studiosus, & eruditus, & seclarium rerum non ignarus, in declamandis ad populum sermonibus excellentis ingenij. Scripsit quædam præclara opuscula, quibus sui nominis memoriam ad posteros transmisit.

*Leand. li 3.
Dlugoff.*

*Trithem. de
script. Eccl.*

Equibus ego vidi
Tabulam Decreti lib. 1. Inter alia quæcunque fi.
Chronicam succinctam lib. 1. Quoniam scire tempora summo:
Sermones de tempore lib. 1. Scientes quia hora est:
Sermones de sanctis lib. 1. Ore fit confessio ad salu.
De diuersis miraculis lib. 1. Quidam Paterfamilias:
De Schysmate Ecclesiæ Græcorum. in Bibliotheca Vatic. & Historiam de Guelfis. ibidem.

Alterius metropolitanæ Sedis Halicien. tunc, antequā Leopolim transferretur, Archipræsul B. Bernardus Martyr.

B. Berengarius martyr designatus Episcopus Cracouiens.

B. Gerardus ex Prouinciali primus Episcopus Ruthenorum.

B. Vitus primus Antistes Lituānorum } M. f. & Miechou. vbi supra.

B. Meinardus primus Episcopus Liouonū } Martyrolog. antiq. Craco.

Fr. Gregorius S. Th. Magister & Ioannis Alberti Regis Poloniæ Ecclesiastes

*Leander
M. f.*

*M. f. & alia
Capt. Prom.*

